Ijod hammamizning chekimizda

Mehmonimiz – «Ȯzbekiston» telekanali bosh direktori,
yozuvchi Ahmad A'zam

1. Avvalambor, tahririyatimizga xush kelibsiz. Bizning an'anaviy savolimiz: «besh» raqamiga munosabatingizni bildirsangiz. Umuman olganda, raqamlarning inson hayotiga ta'siri va daxldorligi bor, deb ơylaysizmi?

A.A.: «Besh»ga munosabatim hamma qatori bơlsa kerak.Ya'ni ơqishni qadrlab, shuning barobarida ơzingni ham qadrlash boshlanishini anglaganda. Bu endi bolada endi ơsayotgan ğurur bilan boğliq, ơzini kơrsatishni istamaydigan ơquvchi bola, “besh”ni oldiga maqsad qilib qơymaydi, unga nimadir ruhiy turtki, ğururning uzoqqa chơziladigan ơydim-chuqur yơllariga kirib qolishi kerak. Ha, men «besh», ya'ni «a'lo» baholar bilan ơqishga intilganman. «Tơrt», ba'zan «uch» ham olganman, bu tơrtinchi sinflargacha, lekin keyin aksar baholarim «besh» edi. Albatta, bunda bolalik da'vosining ta'siri kơproq, lekin bu ham yomon emas, bolalarimizni «besh»ga ơqishga, ya'ni oldinga qatorga ơtishga, peshqadamlik tuyğusini «ơstirishga» ơrgatishimiz kerak deb ơylayman. Universitetda avvalboshdan, ya'ni birinchi, semestr der edik shekilli, shundan satta “satta” besh olib boshlab, oxirigacha ơzimni tơxtata olmaganman. Savdoyilikka ơxshagan ğayratli vasvasa, bơlmasa, har kuni bitta yo ikkita kinoga tushaman, oltida turib kitob ơqigan boshimni shamollatish uchun. Lekin hozir afsusu armonlarim kơp, shuncha kơp ơqiganimizning juda kơpi kerak emas ekan, vaqtimiz keraksiz bilimlarga ketgan, agar ularni bilim desak ham havoyi ğoya bơlib qolaveradi, bebaho vaqtlarimizni ơğirlagan. KPSS tarixi, tarixiy materializm, ilmiy kommunizm, sovet huquqi asoslari, sovet psixologiyasi, umuman «marksizm-leninizm metodologiyasi»ga asoslangan fanlarning seminarlarida soatlab kim ơzarga ma'ruza qilardik, mana, hammasi behuda ekan, shularni nazarda tutyapman… Umuman raqamlarning inson hayotiga ta'siri yo doxilligi balki bordir, lekin bu borada biron-bir tayinli fikrim yơq. Umuman, Sharqda bunaqa qarash yo ta'limotlar shakllanmagan shekilli. Yana ham tơğrisi, bilmayman.

2. Qishloq soğinchi bilan yashash kơpchilik ijodkorlar uchun Haqdan nasiba. Qishloq farzandi sifatida ayting-chi, matbuotda, umuman OAVda qishloq hayoti, u yerdagi odamlarning turmush tarzi qay darajada yoritilmoqda?

A.A.: Ijodkor deb qarzdor qilganingizga rahmat! Lekin qishloq soğinchi faqat ijodkor, ya'ni adabiyot va san'at ahlining peshonasiga yozilmagan. Bu minglab, balki millionlab odamlarning chekiga tushgan. Chunki ơtgan asr shaharlashish – urbanizasiya asri bơldi, bu jarayon hali uzoq davom etadi ham. Bundan yuz yil oldin qishloqlarda qancha odam va shaharlarlarimizda qancha odam yashaganining nisbatini bugungi kunga choğishtirib kơring. Yo bơlmasa, azim poytaxtimizning hozir biz «eski shahar» deb biladigan hududidan boshqa joylarining hammasi

qishloğu chorboğ bơlganini kơz oldingizga keltiring: Samarqand, Kơkcha, Chiğatoy va boshqa darvozalaridan u yoqlarini. Kơm-kơk dalani, zangori osmon, toza havolarni soğinadigan bandasi borki, aslini surishtirsangiz, dehqondan, dala odamidan kelib chiqqan bơladi. Umuman kenglikka intiladigan har bir odam va hatto tubjoy shahar kishisining qonida ham qishloq soğinchi yashaydi. Chunki bizda tarixan shahar bilan qishloq, hozirgi atama bilan aytganda bitta infratizim, bơlib kelgan. Ovrupodan bu jihat bilan farqlanganmiz…

Matbuotda qishloq, undagi turmush tarzining yoritilishi hozir aytganimiz soğinchning qoqlab, turshak qilingani: mazasi keladi, lekin sharbati qurib ketgan. Badiiy asarlarda yoshligi qishloqda ơtgan odamning keyin shaharda orttirgan fikru kơnikmalari bilan qarash ustun, hatto uning qishloqdagi turmushdan zavqi, odamlariga mehrida ham shaharning valine'matligi sezilib turadi. Shu ma'noda OAVning ham bu odamlardan qarzi bisyor: qishloqdagi turmush u yoki bu mavzuni kơtarish ehtiyojidan yoki burchni ado etish zaruratidan yoritiladi, kơngildan chiqarib, haqiqiy hayotning ơzini kơrsatadigan matbuot asarlari juda kam. Muxbirlarimizning yozganlari qishloqqa katta yơldan borib, mashinadan tushmay qaytgan odamning qalamidan chiqqanga ơxshaydi.

3. Kitob qadim-qadimdan buyuk ixtiro bơlib kelgan. Ammo bugun u ơz ơrnini televidenie, radio, komp yuter kabi mơ'jizalarga bơshatib berganday tuyuladi. Ayting-chi, kitob ơz qimmatini yơqotib qơyishi mumkinmi?

A.A.: Eng buyuk ixtiro kitob emas, YOZUV! Agar kitobni qoğoz nashr, bosma shaklini oladigan bơlsak, bunda u ơz ơrnini siz aytgan narsalarga chindan-da shiddat bilan bơshatib berayotir. Hozir bitta kitob kaftdek disketga siğsa, ertaga Alisher Navoiy nomidagi ulkan xazina kutubxonamiz bitta tugmachaga joy bơladi. Tugmachadan ham kichkina! Bundan-da kiqkina ơlchamlari bor, men yoshi ơtayotgan odam ularni kơrmayman, lekin ayni nuqtalarda ishlab yozaman. Albatta, qơlyozmalar, ya'ni bitma kitoblarni hali uzoq avlodlar kơzga surtib asraydi, ya'ni buyuk ixtironing qadri behad oshadi, hatto bir varaq bosma qoğoz ham tilloga tenglashadi, lekin yozuv tashiydigan, olib yuradigan, saqlaydigan vositalar behad ơzgarib ketadi. Hatto hozir kitobning ơrnini olib borayotgan televidenie, radioning ơzi ham ơzgarib boradi, bu ketishida kompyuterning ơzi qanaqa bơladi, buni, masalan, men tasavvur qilolmayman, lekin fikri ojizimcha, yozuv, uning vositalari qanaqa bơlmasin, bashariyat bilimining asosiy tayanchi bơlib qoladi, deb ơylayman. Ha, darvoqe, badiiy asarni internetdan emas, ayni kitob shaklida uni qơlida ushlab ơqishni istaydigan ham kơpayib boryapti.

4. «Ơzbekiston» telekanali orqali shou dasturlar kơplab namoyish etilmoqda. Buning sabablari nimada va ushbu holatni ijobiy ơzgarish hisoblaysizmi?

A.A.: Qani edi shou kơp bơlsa va kơplab namoyish etilsa! «Shou»ning luğaviy ma'nosi «kơrsatish», «namoyish etish», «kơrinarli bơlish», «belgili qilish», sodda aytganda, «tomosha» degani. Teletomoshaga kelsak, ekranda bơlayotgan jarayonga tomoshabinni boğlab turadigan, uni bevosita shu tomosha qatnashchisiga aylantiradigan janr. Tomoshabin ơz uyida ơtirib tomoshada qatnashayotgandek

bƣladi. Shuning uchun ham yaxshi shouning ta'sir doirasi juda keng. Ijodkorlarimiz hozir shunday teleasarlar yaratish yƣlida tinmay izlanyaptilar. Telekanalimizda shoular yƣq emas, bor, (bir hisobda, yaxshi, samimiy suhbat aks etgan kƣrsatuv ham «tok-shou» – «tomosha-suhbat»), lekin kengqamrovli, ijodiy va texnik bezalishi jihatidan hamma talablarga javob bera oladigan teran, original, milliy teleshoularni yaratishga endi kirishyapmiz. Mamlakatimiz axborot maydoni demokratik huquqiy jamiyat aqidalari bƣyicha ochiq, unda teleradiokompaniyamizning tƣrtta, joylardagi mulk shakli turlicha bƣlgan qirqtacha teleradiolarning kanallaridan tashqari parabolik antennalar bilan tutiladigan besh-olti yuz telekanal bor! Fuqarolarimiz imkoniyatiga, didi, dunyoqarashiga qarab, dunyoning istalgan televideniesi mahsulotini kƣryapti. Axborot maydonining ochiqligi (xudoga shukr) ƣz tomoshabinimizga ƣz asarlarimizni «ƣtkazish»da telebozorning naqadar keskin raqobatiga rƣpara qilayotganini tasavvur etayotgan bƣlsangiz kerak. Lekin ayni paytda tomoshabinni ƣzimizga oğdiramiz deb, milliy mentalitetimizga, asrlar davomida shakllangan ma'naviy-axloqiy me'yorlarimizga zid, masalan, «Okno»ga ƣxshagan kƣchaning ğiybati yo shahvoniy instinktlar sharhidan iborat teleshoularga ham qƣl urmaymiz. Chunki bunaqa ƣta tomoshabop shoular ham ƣtkinchi. Shoularda tomoshabinlarga oila muhitida paydo bƣladigan ayrim masalalarning ibratli yechimidan tortib, jamiyatimizning olğa siljishiga tayanch bƣladigan bunyodkor ğoyalar muhokamasigacha ta'sirchan, suykumli shakllarda yetkazish muhim maqsad bƣlib qoladi.

5. Televidenieda ğarb seriallari muntazam berib borilmoqda. Buning bolalar tarbiyasiga ta'siri nechoğli darajada deb ƣylaysiz? Xalq pedagogikasi bolani hayo va nomusli, tuyğu va ta'sirlarga berilmas qilib tarbiyalashga undamaydimi?

A.A.: Bu juda murakkab masala, axborot maydonida, jumladan telekanallar ƣrtasidagi keskin raqobat, tomoshabinni ƣziga oğdirish uchun kurash, reklama-tijorat va yana talay talabu ehtiyojlar tufayli seriallar ekranlarimizga kirib kelayotir. Keyin gap faqat ğarb teleseriallarini kƣrsatish yo kƣrishning ƣzidagina emas. Biz yuz ellik asrlik istibdoddan keng dunyoga chiqdik. Undan oldingi davrlarda, ya'ni Temur bobomizdan keyingi tƣrt asrlik tanazzul davrida ham xiyla biqiq yashaganmiz. Mustaqillikdan beri keng muomalaga kirishganimiz katta dunyoning bizga tƣğri keladigan ham, tƣğri kelmaydigan ham muammolari juda kƣp. Milliy an'analarimizga, xalqona ƣziga xos tarbiyamizga mos tushmaydigan ba'zi jihatlari bor ekan, deb bu dunyoning yuziga darvozamiz tabaqasini yopib qƣya olmaymiz. Endi hamma gap ƣzimizda. Dunyoni kƣrib, nimasidan ƣrnak olishu nimasidan yuz ƣgirish, qaysi ibratini ƣzimizga urf qilishu qaysisini yaqinimizga ham yƣlatmaslik ƣzimizga boğliq. Bir vaqtlar ayollar ochiqqa chiqqanda ham hammayoq buzilib ketadigandek tuyulgan. Yetti-sakkiz yil ilgari teleseriallarni kƣrish avjga chiqqan paytlari ham axloq borasida shunga yaqinroq oshirma gaplar bor edi. Hozir bu gaplar ancha bosildi, teleseriallarni sevib kƣradiganlardan kƣra, kƣrmaydigan, kƣrsa ham axloqsizlikka teskari, ya'ni tarbiyadagi milliy an'analarini himoya qilish mavqeida turadiganlar kƣp. Yaqin-yaqingacha bolalarimiz jangari filmlarni yotib olib kƣrardilar, hozir kƣr, desangiz, «E-e, hammasi yasama, soxtayu», deb burnini jiyiradi. Mana, bolaligimiz hind

melodramalari ta'sirida ơtgan, shaharlarda chipta quloqchơzma, qishloqlarda kechalari maydonga tomoshabin siğmas edi, shơroning bironta kinosi bu sentimental filmlar bilan bellasha olmasdi. Lekin bu bilan qizlarimiz peshanasiga xol yopishtirib, yigitlarimiz ingichka mơylovcha qơyib, raqsga tushadigan bơlib ketganimiz yơq. Hozir sơrang-chi, bolalik xotiralari shavqi demasa, qancha odam kơrar ekan. Shu ma'noda ğarb teleseriallarini kơrish, bir tomondan, dunyoni bilish-ơrganish ehtiyojidan kelib chiqadi, ikkinchi tomondan esa ulardagi salbiy ibratlarga biz ota-onalar taassub qilmasak, bizga qarab ơsayotgan bolalarimizga ham aslo yuqmaydi. «Ota-ona – andoza», deb bejiz aytilmagan. Yana bir jihati borki, boladir, kattadir, bugungi tomoshabin qancha ğarb seriallarini kơrsa, shuncha ơzimizga qaytadi, ya'ni ơz milliy zaminimizda yaratilgan kinoasarlarini kơrishga uning ishtiyoqi ortaveradi. Shundoq ekan, xorijiy teleseriallar namoyishini cheklash emas, balki raqobatga ơz teleseriallarimizni kơproq yaratishni ơylashishimiz kerak.

6. Matbuot va OAVdagi tezkorlik va hozirjavoblik ijod ahlining kơp vaqtini olishi tabiiy. Ijodiy ishlarga fursat topyapsizmi? Qanday asar yoki kitob ustida mashğulsiz?

A.A.: Yozishdan boshqa narsaning tashvishini qilmay, istagan paytda, bemalol, emin-erkin yashash – hamma qalamkashning orzusi. Orzu, xolos. Dunyodagi eng mashhur adiblardan shunday yashaganlari haqida ơqiganmiz. Lekin ular ham shu darajaga etib olguncha turmushning hamma chiğiriqlaridan ơtib, keyin mehnatlari mevasini kơrganlar. Qolaversa, hozir OAVdagi ish faqat kasbiy bir mehnat emas, bu ham ijodiy ish. Juda kơp vaqtni oladigan ijod. Ayniqsa televidenieda, ayniqsa ishingiz ơn sakkiz soat uzluksiz yorishib turadigan ekran bilan boğliq bơlsa. Boshqa narsalarga fursat yơq. Fursat topilib qolgan paytlari… yozgan paytlaringizni eslab, ơzingizning shunday qila olganingizga ishonmaysiz… Xudo xohlasa, shu yili bitta kitob chiqarish niyatim bor.

7. Mushtariylarga tilaklaringiz…

A.A.: Qachonki ơzimizni yaxshi bilib olsak, boshqalarni teranroq tushunamiz, dunyoni taniymiz. Tilagim shuki, hech kim ơziga notanish bơlmasin, hech kimni Ơzidan adashtirmasin..

Suhbatdosh M.Tơxtasheva
“Qishloq hayoti” 2004 yil, 2 mart